

OSNOVI DRŽAVNOPRAVNOG RAZVITKA BOSNE I HERCEGOVINE

PRINCIPLES OF THE STATE-LEGAL DEVELOPMENT OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Sažetak

Bosna i Hercegovina ima hiljadugodišnje postojanje. Prvi put se Bosna spominje u drugoj polovini X stoljeća u djelu bizantijskog cara i pisca Konstantina Porfirogeneta „De administrando imperio“. Povelja Kulina bana od 29. 8. 1189. godine neosporan je dokaz da je Bosna bila nezavisna država. Za vrijeme vladavine Tvrtka I Kotromanića Bosna 1377. godine prerasta u kraljevstvo i postaje najsnažnija država na Balkanu. 1463. godine pada pod osmanlijsku vlast u kojoj zadržava određena politička identifikaciona obilježja, najprije kao Bosanski pašaluk od 1580. godine pa Bosanski vilajet od 1865. godine da bi dolaskom Austro-Ugarske bila corpus separatum. U Kraljevini SHS sve do 1929. godine granice Bosne i Hercegovine su se poštivale kod unutrašnje regionalizacije zemlje. U toku Drugog svjetskog rata, na Prvom zasjedanju ZAVNOBiH-a u Mrkonjić Gradu 25. novembra 1943. godine, obnovljena je bosanskohercegovačka državnost u okviru jugoslavenske federacije. Nakon jugoslavenske krize koja je kulminirala 1991. i 1992. godine, Jugoslavija ulazi u disoluciju, a narodi i građani Bosne i Hercegovine se na referendumu od 29. februara i 1. marta 1992. godine odlučuju za nezavisnost. Protagonisti velikosrpske politike se nisu mirili sa takvim rješenjem za Bosnu i Hercegovinu te je uslijedila agresija koja je nakon tri i po godine okončana bolnim kompromisima sadržanim u Dejtonskom mirovnom sporazumu.

Ključne riječi: srednjovjekovna Bosna, Bosanski pašaluk, Bosanski vilajet, corpus separatum, državnost Bosne i Hercegovine, nezavisnost Bosne i Hercegovine, Dejtonski mirovni sporazum

Summary

Bosnia and Herzegovina has millennial existence. Bosnia was first mentioned in the second half of the tenth century in the work of the Byzantine emperor and author Constantine VII Porphyrogenetos „De Administrando Imperio“. As of 29 August 1189, the Charter of Kulin Ban bears undisputed evidence of Bosnia's

independence. During the reign of Tvrtko I Kotromanić in 1377, Bosnia was developed into the kingdom and became the most powerful country in the Balkans. The Ottoman power in Bosnia was established in 1463, however Bosnia retained certain features of political identification, first as the Province of Bosnia starting in 1580, afterwards as the Bosnian Vilayet since 1865, and receiving the position state of *Corpus separatum* under the Austro-Hungarian control. In the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, until 1929 the borders of Bosnia and Herzegovina were observed with regard to the country's internal regionalization. The statehood of Bosnia and Herzegovina, within the new Yugoslav Federation, was restored at the 1st Session of the State Anti-Fascist Council for the National Liberation of Bosnia and Herzegovina (ZAVNOBiH) which had been taking place in Mrkonjić Grad on 25 November 1943. The aftermath of the Yugoslav crisis which had peaked in 1991 and 1992 was disintegration of Yugoslavia, and peoples and citizens of Bosnia and Herzegovina voted for B&H's independence at the referendum of 29 February and 1 March 1992. Key players of the irredentist Greater Serbian politics refused to accept such solution for Bosnia and Herzegovina, so the Aggression against Bosnia and Herzegovina had been launched which, after three and a half years, was ended by painful compromises contained in the Dayton Peace Accords.

Key words: *Medieval Bosnia, Province of Bosnia, Bosnian Vilayet, Corpus separatum, sovereignty of Bosnia and Herzegovina, independence of Bosnia and Herzegovina, the Dayton Peace Agreement.*

1. Srednjovjekovna bosanska država

Prvi stanovnici Bosne bili su Iliri koji su došli u dodir sa antičkom kulturom posredstvom Grka i Rimljana te su početkom nove ere integrirani u veliko Rimsko carstvo koje svoj rascjep doživljava 395. godine. Vlast na ovim prostorima nakon toga ostvaruje najprije Zapadno rimsko carstvo, sve do svog pada 476. godine kada vladavinu na ovim prostorima ostvaruju Istočni Goti, da bi 535. godine prestala njihova vlast na ovom prostoru koji je priključen Istočnom rimskom carstvu. Za vrijeme vladavine Justinijana (527–565) na ovim prostorima je ostvarena zavidna pravna sigurnost i ekonomski prosperitet.¹

Nedugo potom na prostor današnje Bosne dolazi do naseljavanja Avara i Slavena tokom VI i VII stoljeća nove ere te njihovim dolaskom započinje politička organizacija srednjovjekovne Bosne. Dosta je

¹ Ibrahimagić, O. (2008), *Politički sistem Bosne i Hercegovine*, izdavač „autor“, Sarajevo, str. 29.

diskutabilno pitanje da li su se novi osvajači utopili u autohtonoj ilirskoj masi ili je došlo do slavenizacije stanovništva. S obzirom da je Bosna tada bila u slavenskom okruženju, doimalo se da je i ona slavenska iako to nije bila u potpunosti.

Prvo pisano spominjanje naziva Bosne javlja se u djelu Konstantina Porfirogeneta, bizantijskog cara i pisca, u djelu *De administrando imperio (O upravljanju carstvom)* u drugoj polovini X stoljeća.

Tim imenom Porfirogenet naziva malu zemlju „horion Bosona“, oko izvora gornjeg i srednjeg toka istoimene rijeke u kojoj se nalaze dva grada: Katera i Desnek. Katera se nalazila vjerovatno na širem prostoru današnjeg Sarajeva. Desnek se dovodi u vezu sa ilirskim plemenom Desitijati koje je živjelo u srednjoj Bosni, između Breze i Visokog.² Pored Bosne, Porfirogenet spominje i neke druge oblasti i mjesta koja su kasnije postepeno ulazila u sastav bosanske države. Tu je na prvom mjestu nastanjeni grad Soli, zatim oblast Trebinja, Zahumlja i Paganije (Neretljanska oblast) te pljevska, imotska i livanjska župa sa istoimenim gradovima.³

Političkim životom srednjovjekovne Bosne dominirala je autohtona bosanska vlastela na čelu sa svojim vladarima koji su imali titulu bana⁴, a od 1377. godine i krunisanja Tvrtka I Kotromanića titulu kralja. Vjerskim životom dominirala je autentična, Bosanska crkva koja se prema svom učenju razlikovala i od pravoslavne i od katoličke crkve koja ju je smatrala heretičkom (nepravovjernom). Uz pripadnike Bosanske crkve u Bosni je živjelo kako pravoslavno stanovništvo, koje je posebno jačalo u Humu (kasnije Hercegovina), tako i katoličko, koje je živjelo u središnjim dijelovima Bosne i to najviše zahvaljujući djelovanju franjevaca. Pripadnici sve tri konfesije su u etničkom smislu sebe određivali, a tako su ih i drugi vidjeli – kao Bošnjane.

Iako se kao prvi ban po imenu spominje ban Borić, uz bana Stjepana II Kotromanića i kralja Tvrtka I Kotromanića najznačajnije mjesto u državnompravnoj tradiciji Bosne zauzima Kulin ban koji je vladao Bosnom od 1180. do 1204. godine. Za vrijeme njegove vladavine Bosna je doživjela političko-ekonomski razvoj i značajno teritorijalno širenje. U vrijeme njegove vladavine najznačajnijim dokumentom se smatra Povelja

² Imamović, M. (1997), *Historija Bošnjaka*, Izdavačko preduzeće „Preporod“, Sarajevo, str. 25.

³ Isto.

⁴ Titula bana izvedena je iz avarske osnove *bajan* koja ima značenje bogat, predsjednik.

Kulina bana dubrovačkim trgovcima od 29. 8. 1189. godine. Iz sadržaja te povelje – kojom se dubrovačkim trgovcima daju garancije za slobodno kretanje i trgovanje po Bosni – niko ne može osporiti da je Kulin ban imao punu vlast nad Bosnom te da takvu vrstu garancija može dati samo onaj ko je suveren na prostoru na kojem te garancije daje. Upravo zbog toga se Povelja Kulina bana smatra rodnim listom bosanske države, jer predstavlja nesporan dokaz srednjovjekovne bosanske državnosti. Uz Kulina bana se veže i prva vijest o pojavi patarenskog učenja koje je poprilično već uzelo maha, tako da ga je prihvatio i sam ban Kulin sa porodicom, rodbinom i mnoštvom naroda, čime se otvaraju prostori za dalji razvoj ovog učenja koje poznajemo pod raznim nazivima poput: bosanski krstijani, Bosanska crkva, bogumili, babuni, katari itd.

Poslije bana Kulina veliki uspon Bosna ostvaruje pod banom Stjepanom II Kotromanićem koji je vladao Bosnom od 1322. do 1353. godine i za vrijeme njegove vladavine granice Bosne su bile dovedene do tri rijeke: Save, Drine i Cetine. Interesantno je istaći da je u to vrijeme srpski car Dušan Silni krenuo sa osvajanjem prema Bosni, ali je doživio poraz od Stjepana II Kotromanića 1350. godine.

Srednjovjekovnu bosansku državu obilježavala je efektivna vlast vladara na njenoj teritoriji, postojanje vladarske kancelarije ali i parlamenta pod nazivom stanak koji je ograničavao vlast bosanskog vladara u vrijeme kad su Evropom dominirale apsolutističke monarhije.

Najveći uspjeh u državotvornom smislu Bosna je ostvarila pod vođstvom Tvrtka I Kotromanića koji je krunisanjem za kralja 1377. godine transformisao bosansku banovinu u kraljevinu. Tom prilikom uzeo je za sebe ime Stjepan (Stefan), što će od tog momenta biti tradicija svih bosanskih kraljeva da ispred svog imena nose i ime Stjepan (Stefan). Također, zbog Tvrtkove veze sa Nemanjićima – jer je njegova baba Jelisaveta bila supruga Stjepana I Kotromanića i kćerka srpskog kralja Dragutina – Tvrtku je nakon smrti cara Uroša (1371), koji je bio posljednji srpski vladar iz dinastije Nemanjića, ponuđeno da se kruniše i za kralja Srbije jer je po baki Jelisaveti nosio nemanjićku krv i time polagao najviše prava na srpsku krunu,⁵ te se od tada Tvrtko potpisivao kao „Stefan Tvrtko v hrista kral Srbijem i Bosne i Primorju“.

Kralj Tvrtko je od 1377. do 1390. godine učinio Bosnu najvažnijom državom tog perioda na Balkanskom poluotoku.⁶

⁵ U to vrijeme knez Lazar Hrebeljanović je bio slabije pozicioniran od Tvrtka, a uz to nije imao nemanjićku krv koju je imala njegova supruga Milica.

⁶ Čorović, V. (2005), *Istorija Srba*, Niš, Zograf, str. 240.

Nažalost, Tvrtko nije imao dostojnog nasljednika te se Bosna počinje osipati nakon njegove smrti. Nakon što bosansku krunu preuzimaju posljednja dva bosanska kralja, Stjepan Tomaš i njegov sin Stjepan Tomašević koji je krunisan 1461. godine papskom krunom, padom Jajca 1463. godine učinjen je kraj nezavisnoj bosanskoj srednjovjekovnoj državi. Tom prilikom je pogubljen Stjepan Tomašević i Bosna pada pod osmanlijsku vlast.

2. Bosna pod Osmanlijama

Unatoč gubitku državnosti, dolaskom Osmanlija Bosna je skoro sve vrijeme, do obnove svoje državnosti na Prvom zasjedanju ZAVNOBiH-a 25. 11. 1943. godine u Mrkonjić-Gradu, zadržala određena politička identifikaciona obilježja. Tako je uspostavljanjem osmanlijske vlasti došlo do formiranja sandžaka na prostoru Bosne. Prvo je оформljen Bosanski sandžak (1463), pa Hercegovački (1470), zatim Zvornički (1478–1483) te Kliški (od 1537). Ovi sandžaci su najprije bili u sastavu beglerbegluka (ejaleta, pašaluka) Rumelije koji je obuhvatao prostore evropskog dijela Osmanskog carstva, da bi osnivanjem Budimskog beglerbegluka (1540) Zvornički sandžak ušao u njegov sastav. Ti sandžaci su оформljivanjem posebnog, Bosanskog pašaluka 1580. godine sa prvim sjedištem u Banjoj Luci⁷ ušli u njegov sastav. Prvi paša koji se nalazio na čelu Bosanskog pašaluka bio je Ferhad-beg Sokolović.

Pored prostora iz bosanske srednjovjekovne države, u Bosanski pašaluk ušli su i od Osmanlija zauzeti dijelovi Dalmacije i Slavonije, da bi Karlovačkim mirom od 1699. godine granice Bosanskog pašaluka bile vraćene na razinu srednjovjekovne bosanske države i od tada se do danas nisu bitnije mijenjale, a u njegov sastav ulazila su četiri sandžaka: Bosanski, Hercegovački, Zvornički i Kliški. Treba istaći da je Bosna tada imala dva izlaza na more: Klek i Neum, na sjeveru, i Sutorinu, na jugu, koje su Dubrovčani tada dobrovoljno ustupili Osmanlijama ne želeći da im Mlečani budu susjedi. Treba također istaći da je Novopazarska oblast, koja je bila neka vrsta *corpus separatuma* u bosanskom sandžaku, izdvojena 1790. godine i pretvorena u poseban, Novopazarski sandžak.⁸

⁷ Sjedište Bosanskog pašaluka je bilo u Banjoj Luci (1580–1639), u Sarajevu (1639–1700), Travniku (1700–1850) te ponovo u Sarajevu (1850–1878). Dolaskom Osmanlija u Bosni se za stanovništvo Bosne koristi naziv *Bošnjak* bez obzira na konfesionalnost odnosno činjenici da li su pripadali islamu, pravoslavlju ili katoličanstvu.

⁸ Ibrahimagić, O. (2008), *Politički sistem Bosne i Hercegovine*, izdavač „autor“, Sarajevo, str. 44.

Dolaskom Osmanlija u Bosnu iščezavaju pripadnici Bosanske crkve koji mahom prihvataju islam. To je bilo i za očekivati s obzirom na činjenicu da su im pravoslavna, a posebno katolička crkva pravile kontinuiran pritisak u smislu prihvatanja tih religija te da je posljednji bosanski kralj Stjepan Tomašević napravio najveći pogrom bosanskih krstjana natjeravši ih da prihvate katolicizam kako bi zadovoljio papu. Mnogo pripadnika autentične, Bosanske crkve je zbog toga prebjeglo iz Bosne prema Italiji i Francuskoj, a neki su sklonište našli kod Hercega Stjepana Kosače, po kome taj prostor Bosne nosi naziv Hercegova zemlja ili Hercegovina. Oni koji su ostali pod vlašću Tomaševića prešli su ili na katolicizam ili su bili kriptokatolici lažno upražnjavajući katoličku vjeru, a tajno su zadržali svoju bogumilsku tradiciju. Zato je bilo i prirodno da su dolaskom Osmanlija objeručke prihvatili islam.

Time je stanovništvo Bosne u religijskom smislu prožimao islam, koji je bio dominantan, te pravoslavlje i katoličanstvo. U etničkom smislu se za stanovništvo Bosne koristi naziv Bošnjak bez obzira na konfesionalnost odnosno činjenicu da li su pripadali islamu, pravoslavlju ili katoličanstvu te time srednjevjekovni izraz *Bošnjakin*, za stanovnika Bosne, doživljava modifikaciju u *Bošnjak*, što je više odgovaralo osmanlijskoj lingvistici.

Drugi značajan period, koji je, istina, kratko trajao u egzistenciji Bosne pod Osmanlijama, nastaje donošenjem Uredbe o uređenju Bosanskog vilajeta koja je objavljena 7. novembra 1864. godine, a u Bosni provedena 1865. i 1866. godine.⁹ Ovom uredbom je od Bosanskog ejajeta i Hercegovačkog mutesaifirluka osnovan Bosanski vilajet i na njegovom čelu se nalazio valija (guverner) koga je imenovala centralna vlast. Konstituisano je i Vilajetsko vijeće koje se sastajalo jednom godišnje. Bosanski vilajet je bio sastavljen od sedam sandžaka: Sarajevskog, Zvorničkog, Travničkog, Banjalučkog, Bihaćkog, Hercegovačkog i Novopazarskog. Ovakvo uređenje Bosanskog vilajeta je zadržano do 1878. godine kada je na Berlinskom kongresu Bosna data na upravu Austro-Ugarskoj, osim što je nešto prije, 2. februara 1877. godine, Novopazarski sandžak izdvojen iz sastava Bosne i priključen Kosovskom vilajetu.

⁹ Ibrahimagić, O. (1998), *Državnopravni razvitak Bosne i Hercegovine*, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, str. 18.

3. Bosna i Hercegovina pod Austro-Ugarskom

Članom XXV Berlinskog ugovora, koji je donesen na Berlinskom kongresu održanom od 13. juna do 13. jula 1878. godine, okončana je osmanska vladavina od 415 godine nad Bosnom, iako je sultan sve do aneksije ostao formalni suveren nad Bosnom. Ovim članom Bosna je privremeno data na upravu Austro-Ugarskoj. Dakle, Austro-Ugarska odredbama Berlinskog ugovora nije dobila mandat da inkorporira Bosnu u svoj državni prostor, već samo da nad njom ostvaruje upravu.

Pravni položaj Bosne pod Austro-Ugarskom bio je određen odredbama Berlinskog ugovora od 1878. godine, Carigradskom konvencijom od 1879. godine te Zakonom o upravljanju Bosnom i Hercegovinom od 1880. godine kojim je ujedno i promijenjen naziv Bosne u Bosna i Hercegovina, što je zadržano do danas.

Sve vrijeme austrougarske vladavine Bosna i Hercegovina je bila posebno područje odnosno *corpus separatum*. Vrhovnu vlast nad Bosnom i Hercegovinom ostvarivala je Zajednička vlada preko Zajedničkog ministarstva finansija u Beču. Ovo ministarstvo je upravljalo Bosnom i Hercegovinom preko Zemaljske vlade u Sarajevu koja se sastojala od tri odjeljenja i to za unutrašnje poslove, pravosuđe i finansije, a kasnije joj je pridodato i Građevinsko odjeljenje. Na čelu Zemaljske vlade je bio vojni poglavnik odnosno komandant austrougarskih vojnih snaga u Bosni i Hercegovini, dok su civilni poslovi povjereni civilnom adlatusu (doglavniku).

Iako je Austro-Ugarska dobila Bosnu i Hercegovinu na privremenu upravu, od samog ulaska u Bosnu ona se postavila prema Bosni i Hercegovini kao svom sastavnom dijelu te je iskoristila Mladotursku revoluciju 1908. godine i izvršila iste godine aneksiju odnosno trajno zaposjedanje Bosne i Hercegovine, čime je Bosnu i Hercegovinu učinila svojom kolonijom. Ovaj čin je bio protivpravan odredbama Berlinskog ugovora. Usljed toga dolazi do aneksione krize koja je razriješena tako što je Austro-Ugarska isplatila Turskoj 2.500.000 funti sterlinga i prihvatila povlačenje svojih garnizona sa područja Novopazarskog sandžaka.

Događaji koji su nakon toga uslijedili, a prije svega sarajevski atentat na prestolonasljednika austrougarske krune Franju Ferdinanda 28. juna 1914. godine, bili su povod da Austro-Ugarska objavi rat Srbiji, čime je početni sukob između Austro-Ugarske i Srbije pretvoren u svjetski rat koji je doveo do najvećih stradanja do tada zabilježenih u historiji. Posljedica ovog rata je, pored ostalog, da je Austro-Ugarska poražena,

čime je zbrisana sa lica zemlje kao jedna velika carevina, a prostori koji su bili pod Austro-Ugarskom, a na kojima su živjeli Slaveni, među kojima je i prostor Bosne i Hercegovine, ušli su u sastav nove tvorevine osnovane 1. decembra 1918. godine pod nazivom Kraljevina SHS (Srba, Hrvata i Slovenaca).

4. Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca (SHS)

Stvaranju južnoslavenske države prethodili su dogovori na Krfu između predstavnika jugoslavenskog odbora na čelu sa Antom Trumbićem i predstavnicima Kraljevine Srbije na čelu sa Nikolom Pašićem u julu 1917. godine. Tom prilikom utvrđeni su principi stvaranja južnoslavenske države koja je trebala biti unitarna, centralistička te prema obliku vladavine monarhija na čelu sa srpskom dinastijom Karađorđevića. Srbi su uveliko diktirali pravila zajedničke južnoslavenske države koristeći svoju poziciju pripadnika pobjedničkoj koaliciji u Prvom svjetskom ratu.

U oktobru 1918. godine stvorena je Država Slovenaca, Hrvata i Srba na prostoru koji je bio naseljen ovim narodima, a koji je bio pod vlašću Austro-Ugarske. Narodno vijeće, kao vrhovna suverena vlast u Državi Slovenaca, Hrvata i Srba, istaklo je svoju privremenu ulogu do spajanja sa Kraljevinom Srbijom i Crnom Gorom, što je učinjeno razmjenom adresa između Narodnog vijeća Države Slovenaca, Hrvata i Srba i regenta Aleksandra Karađorđevića koji je proglasio južnoslavensku državu pod nazivom Kraljevina SHS (Srba, Hrvata i Slovenaca). Već u nazivu je primjetno da je ovo država samo tri naroda, čime su oštećena prava Bošnjaka, Makedonaca i Crnogoraca. Od samog nastanka ova država je u sebi nosila problem izrazite srpske hegemonije, tako da su se nesrpski narodi u njoj osjećali kao u tamnici.

Vidovdanski ustav od 28. juna 1918. godine je, zahvaljujući dogovoru čelnika Jugoslavensko-muslimanske organizacije Mehmeda Spahe sa Radikalno-demokratskom koalicijom, ugradio član 135. koji su Srbi zvali turskim paragrafom, a koji je predviđao da se kod regionalne organizacije zemlje ne smiju, kad je Bosna i Hercegovina u pitanju, narušiti njene granice preuzete od Austro-Ugarske. Ova odredba je ispoštovana sve dok tada već kralj Aleksandar Karađorđević nije šestojanuarskom proklamacijom, kojom je uspostavio diktaturu, ukinuo Vidovdanski ustav te raspustio vladu i parlament. Nakon toga je 3. oktobra 1929. godine donesen Zakon o promjeni naziva zemlje u Kraljevinu Jugoslaviju te podjeli Jugoslavije na devet banovina. Ovom

transformacijom Bosna i Hercegovina je bila podijeljena na četiri banovine: Drinsku, sa sjedištem u Sarajevu, Primorsku, sa sjedištem u Splitu, Zetsku, sa sjedištem u Cetinju, i Vrbasku, sa sjedištem u Banjoj Luci. Ni u jednoj od ovih banovina bosanski muslimani nisu predstavljali većinu, a teritorij Bosne je potpuno razbijen, tako da se nijedna od banovina nije nalazila samo na prostoru Bosne i Hercegovine. Time su prvi put u historiji granice Bosne i Hercegovine bile neprepoznatljive. Međutim, takvo stanje nije dugo potrajalo. Kraljeva diktatura donekle je ublažena Ustavom koji je donesen 3. septembra 1931. godine, a koji je zbog načina na koji je donesen i odredaba koje sadrži, a koje su vlast kralja činile gotovo neograničenom, nazvan oktroisani ili diktirani. Ni nakon ovog ustava nije se smirivala haotična politička situacija u Kraljevini Jugoslaviji koja je bila posljedica nezadovoljstva nesrpskih naroda svojim položajem u toj zajednici. U iskazivanju tog nezadovoljstva posebno su prednjačili Hrvati a i Makedonci koji su se opirali tretiranju Makedonije južnom Srbijom, a njih južnim Srbima. Kao odgovor na nezadovoljavajuću politiku koja je vođena iz Beograda, uslijedio je atentat u Marseju na kralja Aleksandra Karađorđevića organizovan od hrvatsko-makedonskih nacionalističkih grupa, čime je uslijedila još veća jugoslavenska kriza.

Rasplet te krize je nađen u zadovoljavanju ako ništa bar hrvatskih nacionalnih interesa i to tako što je nakon Sporazuma Cvetković – Maček donesena Uredba o Banovini Hrvatskoj kojom se spajaju Savska i Primorska banovina u jednu banovinu kojoj se pridodaje trinaest kotareva iz Bosne i Hercegovine i to: Brčko, Gradačac, Derventa, Travnik, Fojnica, Bugojno, Stolac, Mostar, Ljubuški, Livno, Konjic, Duvno i Prozor. Ostatak Bosne i Hercegovine, koji je činio veći dio, trebao je ući u sastav srpske zemlje. Bošnjaci su iskazali veliko nezadovoljstvo ovim sporazumom koji ih je tretirao kao da oni uopće ne žive u Bosni i Hercegovini i protestirali su tražeći autonomiju za Bosnu i Hercegovinu. Interesantno je napomenuti da je lider Bošnjaka, Mehmed Spaho, u junu 1939. godine, dakle nekoliko mjeseci pred dogovor Srba i Hrvata, umro pod nerazjašnjenim okolnostima. Vjerovatno je otrovan kako se ne bi ispriječio ovom sporazumu. Zbog početka Drugog svjetskog rata napadom Njemačke na Poljsku 1. septembra 1939. godine ova uredba nikada nije zaživjela.

5. Obnova državnosti Bosne i Hercegovine

Vlada Cvetković – Maček je 25. aprila 1941. godine potpisala Protokol o pristupanju Jugoslavije Trojnom paktu. Međutim, dva dana kasnije uslijedile su masovne demonstracije, posebno u Srbiji, te je grupa jugoslavenskih generala izvršila državni udar kojim je smijenila kraljevo namjesništvo i Vladu Cvetković – Maček. Obrazovana je nova vlada na čijem je čelu bio general Dušan Simović, a maloljetni kralj Petar Karađorđević je proglašen za kralja. Takav rasplet se nije svidio Hitleru koji bez objave rata 6. aprila 1941. godine bombardovanjem Beograda započinje napad na Jugoslaviju. Kapitulacija je uslijedila 17. aprila, a kralj Petar II Karađorđević i vlada su pobjegli iz zemlje i stacionirali se u Londonu. Kraljevina Jugoslavija je u potpunosti raskomadana, čime je prestala postojati kao država.

Već 10. aprila na prostoru koji je obuhvatao veći dio današnje Hrvatske i Bosne i Hercegovine Slavko Kvaternik je proglasio Nezavisnu državu Hrvatsku (NDH) koja je bila instalirana kao marionetska tvorevina i ozloglašena zbog silnih zločina koji su u njoj počinjeni prema nehrvatskom stanovništvu, posebno Srbima i Jevrejima a i Hrvatima i Bošnjacima koji su digli svoj glas protiv ustaške politike.

U takvoj situaciji nosilac narodnooslobodilačke borbe postaje Komunistička partija Jugoslavije (KPJ) koja je zabranjivana i proganjana u Kraljevini Jugoslavije. Na njenom čelu nalazio se Josip Broz Tito, vjerovatno najharizmatičnija politička ličnost koja se pojavila na južnoslavenskim prostorima, i koji je od 1937. godine bio njen generalni sekretar.

Platforma koju je KPJ ustanovio na 5. zemaljskoj konferenciji u Zagrebu 1940. godine je da buduću Jugoslaviju treba organizovati na federativnom principu kako bi se otklonilo nezadovoljstvo koje je vladalo u Kraljevini Jugoslavije. Za Bosnu i Hercegovinu je bila predviđena autonomija. Međutim, nakon silnih neprijateljskih ofanziva koje su se desile u Bosni i Hercegovini, a posebno nakon četvrte i pete ofanzive poznate u narodu kao Bitka na Neretvi i Bitka na Sutjesci, Tito je u ljeto u okolici Kladnja, oporavljajući se od rana zadobijenih na Sutjesci, predložio bosanskim prvacima da idu na obrazovanje ZAVNOBiH-a. Iako su se tome protivile neke najznačajnije ličnosti narodnooslobodilačke borbe, posebno Moša Pijade, Milovan Đilas, Sreten Žujović Crni, prevladao je stav Kardelja i Tita da se Bosna i Hercegovina obrazuje kao posebna federalna jedinica, što je i učinjeno na Prvom

zasjedanju ZAVNOBiH-a koje je održano u Mrkonjić-Gradu u noći između 25. i 26. novembra 1943. godine.

S obzirom na činjenicu da je na tom skupu 247 delegata izabralo 173 vijećnika ZAVNOBiH-a koji su predstavljali sva tri konstitutivna naroda u Bosni i Hercegovini, te da se za svakog glasalo ponaosob, kao i da su donijeli slobodnom voljom Rezoluciju ZAVNOBiH-a kojom su izrazili želju za stvaranjem Bosne i Hercegovine kao federalne jedinice koja će zajedno sa drugim federalnim jedinicama ući u sastav AVNOJ-evske Jugoslavije, bilo je prirodno da se 25. novembar odredi kao dan obnove državnosti Bosne i Hercegovine, što se slavilo i u jugoslavenskoj federaciji, a ponovo uspostavljeno kao državni praznik i u nezavisnoj Bosni i Hercegovini.

Time je Bosna i Hercegovina nakon gubitka državnosti i nezavisnosti 1463. godine padom pod Osmanlije povratila svoju državnost, istina, prenoseći dio svog suvereniteta na jugoslavensku federaciju.

6. Bosna i Hercegovina u jugoslavenskoj federaciji

Razvoj i pravni položaj Bosne i Hercegovine u AVNOJ-evskoj Jugoslaviji pratio je razvoj situacije savezne države. Tako je tokom Drugog zasjedanja AVNOJ-a od 29. i 30. novembra 1943. godine AVNOJ proglašen najvišim zakonodavnim i izvršnim organom Jugoslavije. Nakon toga uslijedilo je Drugo zasjedanje ZAVNOBiH-a u Sanskom Mostu od 30. juna do 2. jula na kojem se ZAVNOBiH proglašava najvišim zakonodavnim i izvršnim organom naroda Bosne i Hercegovine.

Ustavotvorna skupština Jugoslavije nakon parlamentarnih izbora u novembru 1945. godine, na kojima je uvjerljivo pobijedila lista Narodnog fronta sa drugom Titom na čelu, 29. novembra 1945. godine u Beogradu proglašava Jugoslaviju republikom te je od tada zvanični naziv bio Federativna narodna republika Jugoslavija (FNRJ). Već u februaru 1946. godine u Bosni i Hercegovini se donosi zakon kojim se Bosna i Hercegovina proglašava republikom sa zvaničnim nazivom Narodna republika Bosna i Hercegovina.

31. januara 1946. godine FNRJ je dobila svoj ustav, a NR Bosna i Hercegovina je 31. decembra iste godine proglasila svoj ustav.

Kako u tom ustavu tako i u svim sljedećim ustavima Bosne i Hercegovine, uključujući sve amandmanske promjene, izričito stoji da je Bosna i Hercegovina država. To otklanja osnovanost teze o

administrativnim granicama federalnih jedinica koju su isticali protagonisti velikosrpske politike tokom jugoslavenske krize.

Prvi period u razvoju Bosne i Hercegovine je trajao do 1950. godine i to je period administrativnog upravljanja zemljom. Nakon sukoba sa Staljinom (1948) Jugoslavija nastoji naći vlastiti put u razvoju socijalizma, što čini novim pravcem poznatim kao radničko samoupravljanje koji započinje donošenjem Osnovnog zakona o upravljanju državnim privrednim preduzećima i višim privrednim udruženjima od radnih kolektiva u junu 1950. godine koji je u narodu bio poznat kao zakon o predaji fabrika u ruke radnicima.

Nova rješenja zahtijevaju i novu pravnu platformu, što je učinjeno donošenjem ustavnih zakona 1953. godine kako na saveznom tako i na nivou federalnih jedinica kojima su se izmijenile brojne odredbe ustavnih rješenja od 1946. godine te su na snazi tada vrijedile odredbe ustavnih zakona i neizmijenjene odredbe ustava od 1946. godine.

Razvoj radničkog samoupravljanja je postigao razinu koja je zahtijevala novu ustavnu osnovu, što je učinjeno donošenjem ustava od 1963. godine. Da bi se više istakao karakter socijalizma, Jugoslavija mijenja naziv u Socijalističku federativnu republiku Jugoslaviju, a Bosna i Hercegovina u Socijalističku republiku Bosnu i Hercegovinu. Prema ustavnim rješenjima od 1963. godine, savezna država dominira nad federalnim jedinicama, da bi sljedećim ustavnim rješenjima, koja su uslijedila 1974. godine nakon amandmanskih izmjena koja su im prethodila, jugoslavenska federacija ušla u novu fazu i drugačiji odnos snaga jer je ovim rješenjima ostvarivanje vlasti prešlo sa savezne države na federalne jedinice, a savezna država je zadržala samo one ingerencije o kojima se sve federalne jedinice slože, čime je u nova ustavna rješenja uneseno dosta konfederalnih elemenata.

Bosanski muslimani su proživjeli trnovit put do stjecanja nacionalnog identiteta koji im je osporavan sve do 1969. godine kada je prihvaćen termin *Musliman* (u nacionalnom smislu) te su se pod tim nazivom bosanski Muslimani prvi put slobodno izjasnili na popisu stanovništva od 1971. godine. Znamo da je kasnije na Bošnjačkom saboru u septembru 1993. godine donijeta odluka da bosanski muslimani vrate svoje historijsko ime Bošnjak, čime je okončano nacionalno lutanje bosanskih muslimana.

SFRJ je bila zasnovana na tri koheziona elementa i to: Josip Broz Tito kao tvorac i neprikosnoveni vladalac nove Jugoslavije, Savez komunista Jugoslavije (SKJ) kao avangarda i jedina politička partija te Jugoslavenska narodna armija kao snaga proistekla iz

narodnooslobodilačke borbe i garant odbrane i očuvanja zemlje koju su neki zbog njene snage zvali sedmom republikom.

Smrću Tita 4. maja 1980. godine jugoslavenska federacija ostaje bez svog tvorca. Iako su se narodi Jugoslavije zaklinjali Titu na vjernost, kako za života tako i poslije njegove smrti, te da neće skrenuti sa njegovog puta, vrlo brzo nakon njegove smrti uslijedila je kriza najprije na Kosovu, a potom u različitom viđenju jugoslavenske federacije od Srbije, sa jedne, i Hrvatske i Slovenije, sa druge strane. Dok je Srbija htjela čvršću federaciju i ograničenje autonomije svojim pokrajinama, Hrvatska i Slovenija su smatrale da se jugoslavenska federacija treba transformirati u konfederalnu zajednicu.

Pokušaj srpskog lidera, Slobodana Miloševića, da na XIV vanrednom Kongresu Saveza komunista Jugoslavije održanom u januaru 1990. godine potčini neposlušne i nametne svoju volju doveo je do napuštanja Kongresa od slovenačke delegacije nakon čega ni hrvatska delegacija na čelu sa Ivicom Račanom nije htjela ostati na plenumu, čime je učinjen kraj drugom kohezionom stubu jugoslavenske federacije.

Treći stub u vidu JNA se urušio nakon proglašenja slovenačke nezavisnosti 25. juna 1991. godine i povlačenja JNA iz Slovenije nakon kratkog rata sa Slovenijom te stava srbijanskog člana Predsjedništva SFRJ da Jugoslavija može postojati i bez Slovenije. JNA je povlačenjem iz Slovenije doživjela definitivnu transformaciju te je od nekad zajedničke oružane sile i ponosa svih naroda i narodnosti Jugoslavije dozvolila sebi sramnu poziciju da bude srbizirana i stavljena u funkciju srpskih nacionalnih interesa.

Proglašenjem nezavisnosti od Slovenije i Hrvatske Bosna i Hercegovina se našla na raskršnici. Izbor je bio ili da ostane u skraćenoj Jugoslaviji bez Slovenije i Hrvatske uz sve rizike i opasnosti da može osvanuti u velikoj Srbiji ili da ide putem nezavisnosti uzimajući pritom u obzir zveckanje oružjem i prijetnje o nestanku bosanskih muslimana od čelnih ljudi SDS-a.

Poslanici Skupštine Bosne i Hercegovine su na prijedlog Stranke demokratske akcije (SDA) i Hrvatske demokratske zajednice (HDZ) usvojili Memorandum (Pismo o namjerama) i Platformu o položaju Bosne i Hercegovine, čime se iznova potvrđuje suverenitet, teritorijalna cjelovitost Bosne i Hercegovine i najavljuje njeno povlačenje iz Jugoslavije u kojoj ne bi bile Srbija i Hrvatska.

Na tom skupu, kada je uvidio da srpsko stanovništvo u pogledu ostajanja Bosne i Hercegovine u Jugoslaviji nema većinsku podršku, odnosno da prevladavaju snage koje su za nezavisnost Bosne i

Hercegovine, srpski lider u Bosni Radovan Karadžić je izašao pred govornicu i, ne mogavši da se uzdrži, izjavio: „Bosnu i Hercegovinu želite odvesti istim putem pakla i patnje kojim idu Slovenija i Hrvatska. Nemojte misliti da nećete odvesti Bosnu i Hercegovinu u pakao, nemojte misliti da nećete odvesti muslimanski narod u propast, jer se Muslimani u slučaju rata ne mogu braniti. Kako ćete spriječiti da svi ne poginu u Bosni i Hercegovini?!“¹⁰

Svi su bili šokirani. Tada je za govornicu izašao bosanski predsjednik Izetbegović i obratio se parlamentu riječima:

„Njegove riječi i ponašanje objašnjavaju zašto drugi ne žele ostati u toj Jugoslaviji. Nitko više ne želi takvu Jugoslaviju kakvu želi gospodin Karadžić. Nitko osim, možda, Srba. Takvu Jugoslaviju, a i Karadžićevo ponašanje, jednostavno mrze narodi Jugoslavije, Slovenci, Hrvati, Makedonci, Albanci, Mađari, Muslimani, Evropa i svijet. Građanima Bosne i Hercegovine želim reći: neka se ne boje, jer rata neće biti (...). Zato mirno spavajte (...). Kao predsjedniku BiH žao mi je što u ovim prilikama moram govoriti u ime muslimanskog naroda. Svečano izjavljujem da Muslimani neće nikoga napasti. Ipak, isto tako svečano izjavljujem da će se Muslimani odlučno braniti i opstati. Neće nestati, kao što je rekao Karadžić. Oni ne mogu nestati.“¹¹

Stanovišta su bila suprotstavljena. Bosanski Srbi nisu htjeli da prihvate mogućnost da Bosna i Hercegovine postane nezavisna. Zato je Krajišnik, kao predsjedavajući Skupštine, prekinuo sjednicu. Srbi su napustili skup, a Bošnjaci i Hrvati su glasali za navedene prijedloge o suverenosti. Desetak dana kasnije Srbi su formirali svoj samozvani parlament¹². Potom su 9. i 10. novembra 1991. godine organizovali nelegalan plebiscit na kojem su se izjasnili da ostaju u Jugoslaviji.

Situacija je bila izuzetno komplikovana. Predstavnici tri naroda, oličeni u vladajućim nacionalističkim partijama, nisu mogli naći zajednički jezik. Solomonskog rješenja nije bilo jer Srbi nisu htjeli van Jugoslavije, a Bošnjaci i Hrvati nisu htjeli u Jugoslaviju. Brojčano su ova dva naroda bila u prednosti u pogledu obezbjeđivanja većine za svoje prijedloge. Očigledno je da su narodi u Bosni i Hercegovini imali različite interese. Bošnjaci su se bojali Jugoslavije bez Hrvata, bili su u strahu da ne budu marginalizirani kao narod te da takva zajednica ne bude ovaploćenje velike Srbije, bez mogućnosti da imaju novu historijsku

¹⁰ Silber, L., A. Little (1996), *Smrt Jugoslavije*, „Otokar Keršovani“, Opatija, str. 213.

¹¹ Isto, str. 213.

¹² Taj paralelni oblik vlasti nije imao nikakvo priznanje.

šansu da žive u nezavisnoj Bosni i Hercegovini. Srbi u Bosni i Hercegovini, odnosno njihova velika većina, nisu mogli prihvatiti činjenicu da žive odvojeno od matice svog naroda nastanjenog u Srbiji i ultimativno su zahtijevali da Bosna i Hercegovina ostane u Jugoslaviji bez obzira na izlazak Slovenije i Hrvatske iz nje. Ni Hrvati nisu za ostanak Bosne i Hercegovine u skraćenoj Jugoslaviji. Nastala je pat-pozicija.

U isto vrijeme odvijala se međunarodna konferencija za bivšu Jugoslaviju. Konstatirajući da se jugoslavenska federacija nalazi u raspadu, članice Evropske zajednice (evropska dvanaestorica) odlučile su da se pozovu sve jugoslavenske republike koje žele zatražiti priznanje da to učine do 24. decembra 1991. godine. Određeno je da će njihove zahtjeve razmatrati petočlana arbitražna komisija koju će sačinjavati najviši pravni autoriteti odnosno predsjednici ustavnih sudova: Njemačke, Italije, Francuske, Belgije i Španije. Za predsjedavajućeg ovog tijela određen je francuski sudija Robert Badinter, zbog čega se ova komisija u kolokvijalnom žargonu često zvala Badinterova komisija. Ona je usvojila veći broj mišljenja koja su imala veliki značaj i utjecaj u rješavanju jugoslavenske krize.

Tako je Mišljenjem br. 1, koje je objavljeno u decembru 1991. godine, Arbitražna komisija konstatovala da se Socijalistička federativna republika Jugoslavija nalazi u procesu disolucije. To je značilo da se republike nisu otcijepile, već da je došlo do raspada jugoslavenske zajednice. Kasnije će Mišljenjem br. 8. od jula 1992. godine konstatovati da je proces disolucije završen i da SFRJ više ne postoji te da su sve bivše republike jednakopravni nasljednici u sukcesiji bivše države.¹³

Ova komisija je trebala odrediti uslove koje svaka republika treba ispunjavati prije nego što je prizna EZ. Svoj izvještaj trebala je podnijeti do 15. januara 1992. godine.

Vlada i Predsjedništvo Bosne i Hercegovine su 20. decembra 1991. godine odlučili da od EZ zatraže priznanje. Dvojica srpskih predstavnika u Predsjedništvu su glasali protiv. Predsjednik Izetbegović je tom prilikom na Sarajevskoj televiziji rekao da Bosna i Hercegovina nema drugog izbora: „Ili to ili velika Srbija“. Jugoslavije više nema.¹⁴

Tako je Bosna i Hercegovina zajedno sa Slovenijom, Hrvatskom i Makedonijom uputila zahtjev za priznavanjem nezavisnosti. U pogledu

¹³ Trnka, K. (2000), *Konstitutivnost naroda*, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca”, Sarajevo, str. 27–28.

¹⁴ Isto, str. 215.

zahtjeva Bosne i Hercegovine za priznanjem nezavisnosti, Badinterova komisija utvrdila je da je Ustavom i pravnim sistemom Bosne i Hercegovine uspostavljen demokratski poredak te da postoje garancije ljudskih prava i sloboda. Također, utvrđeno je da su nadležni državni organi usvojili dokumente kojim se preuzimaju sve obaveze predviđene deklaracijama Evropske zajednice. Dalje je konstatovano da su izvan zvaničnih okvira BiH formirana tijela i isticani zahtjevi srpskog naroda u BiH da ostane u sastavu Jugoslavije, odnosno da proglase nezavisnost „Srpske republike Bosne i Hercegovine“. U takvim okolnostima Arbitražna komisija zaključuje, u Mišljenju br. 4, da se izražavanje volje stanovništva Bosne i Hercegovine – da se Socijalistička republika Bosna i Hercegovina konstituiše kao suverena i nezavisna država – ne može smatrati potpuno osnovanim. Navedeno je da bi ta ocjena mogla biti promijenjena ukoliko bi Republika, koja je formulisala zahtjev za priznanjem, organizovala referendum na koji bi bili pozvani da učestvuju svi građani SR BiH pod međunarodnom kontrolom.¹⁵

7. Nezavisnost Bosne i Hercegovine

U tom smislu je radi postizanja međunarodnog priznanja Bosne i Hercegovine održan referendum za nezavisnost Bosne i Hercegovine 29. februara i 1. marta 1992. godine pod kontrolom međunarodnih promatrača koji su kasnije potvrdili da je proveden prema svim međunarodnim demokratskim standardima.

Pozvani su svi građani Bosne i Hercegovine da se izjasne o referendumskom pitanju „Jeste li za suverenu i nezavisnu Bosnu i Hercegovinu, državu ravnopravnih građana, naroda Bosne i Hercegovine – Muslimana, Srba, Hrvata i pripadnika drugih naroda koji u njoj žive?“ Prema službenim rezultatima, na referendum je izašlo 64,31% (2.073.568), od broja upisanih glasača (3.253.847). Od onih koji su izašli, „za“ je glasalo 99,44% (2.061.932), „protiv“ 0,29% (6.037), dok je nevažećih glasačkih listića bilo 0,25% (5.227).¹⁶

Zbog značaja ovog događaja određen je 1. mart kao dan koji se slavi kao Dan nezavisnosti Bosne i Hercegovine.

¹⁵ Trnka, K. (2000), *Konstitutivnost naroda*, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, str. 29.

¹⁶ Ibrahimagić, O. (2008), *Politički sistem Bosne i Hercegovine*, izdavač „autor“, Sarajevo.

Uspjelim referendumom ispunjen je potreban uslov za međunarodno priznanje Bosne i Hercegovine. Shodno tome, Evropska zajednica i države članice su na sjednici u Luksemburgu 6. aprila 1992. godine priznale Socijalističku republiku Bosnu i Hercegovinu kao suverenu i nezavisnu državu u postojećim granicama. Predviđeno je da ovo priznanje počne teći narednog dana s obzirom da je 6. april podsjećao Srbe na bombardovanje Beograda od Hitlera i početak rata protiv Kraljevine Jugoslavije. SAD su 7. aprila priznale Bosnu i Hercegovinu kao i Sloveniju i Hrvatsku.

Već sutradan Predsjedništvo Socijalističke republike Bosne i Hercegovine je na sjednici koja je održana 8. aprila 1992. godine donijelo Uredbu o izmjeni naziva Socijalističke republike Bosne i Hercegovine. Članom 1. ove uredbe, koja je odmah stupila na snagu, dotadašnji naziv je promijenjen u „Republika Bosna i Hercegovina“. Time se želio eliminisati iz naziva države prevaziđeni pojam „socijalistička“.¹⁷ Tada je donesena Uredba sa zakonskom snagom o utvrđivanju privremenog grba i zastave Republike Bosne i Hercegovine. Motivi za ova državnopravna obilježja uzeti su iz srednjevjekovne bosanske države.

Sa ovakvim rješenjima bosanski Srbi predvođeni Radovanom Karadžićem, danas haškim optuženikom, nisu se htjeli složiti i krenuli su u realizaciju svoje volje koju su izrazili na nelegalno održanom plebiscitu da žive u zajedničkoj jugoslavenskoj državi koja uključuje Srbiju, Crnu Goru, autonomnu srpsku oblast Kninsku krajinu i oblasti Slavonije, Baranje i zapadnog Srema što nisu mogli ostvariti ni na koji drugi način osim snagom oružja prkoseći pritom cjelokupnoj međunarodnoj zajednici. Zbog toga je Predsjedništvo BiH na sjednici od 8. aprila 1992. godine donijelo Odluku o proglašenju neposredne ratne opasnosti. Nešto kasnije, polazeći od činjenice da je na Republiku Bosnu i Hercegovinu izvršena agresija od Republike Srbije, Republike Crne Gore, JNA, a uz masovno učešće bosanskih Srba koji su prihvatili vođstvo Radovana Karadžića, Predsjedništvo Bosne i Hercegovine je na sjednici održanoj 20. juna 1992. godine donijelo Odluku o proglašenju ratnog stanja.

Nakon tri i po godine agresije koja je vođena na Bosnu i Hercegovinu od Savezne republike Jugoslavije koju su činile Srbija i Crna Gora, a koja je podvlačila da Srbi trebaju i imaju pravo da žive u jednoj državi podstrekujući i animirajući za tu ideju bosanske Srbe koji su

¹⁷ Isto, str. 270.

prihvatili vođstvo Karadžića¹⁸, što je dovelo do najvećih patnji i stradanja u Evropi poslije Drugog svjetskog rata, prije svega bošnjačkog ali i hrvatskog i srpskog stanovništva, te nakon više neuspjelih međunarodnih planova konačno je u Dejtonu parafiran 21. novembra, a u Parizu 14. decembra potpisan Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini i njegovih jedanaest aneksa, čime je u Bosni i Hercegovini uspostavljen mir koji je bio izuzetno bolan jer nije bio pravedan zato što je rušitelje Bosne i Hercegovine nagradio instaliranjem jednog od dva entiteta pod nazivom Republika Srpska. Nažalost, u odnosu na velike svjetske sile koje su kreirale odredbe ovog sporazuma, moć bosanskohercegovačke delegacije bila je premala da se odupre pojedinim nesretnim rješenjima koja su sadržana u ovom sporazumu.

Aneksom 4. data su ustavna rješenja za Bosnu i Hercegovinu koja doživljava transformaciju u smislu da je rečeno da Republika Bosna i Hercegovina, čije će zvanično ime od sada biti „Bosna i Hercegovina“, nastavlja svoje pravno postojanje prema međunarodnom pravu kao država, sa unutrašnjom strukturom modifikovanom kako je ovdje određeno i sa postojećim međunarodno priznatim granicama. Ona će ostati država članica Ujedinjenih nacija i može kao Bosna i Hercegovina zadržati ili se prijaviti za članstvo u organizacijama unutar UN sistema i drugih međunarodnih organizacija¹⁹. U pogledu unutrašnje strukture stoji da će se Bosna i Hercegovina sastojati iz dva entiteta i to: Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske.²⁰

Dejtonski sporazum ima veliku zaslugu za zaustavljanje ratnih stradanja u Bosni i Hercegovini, ali je isto tako postao ozbiljna kočnica na putu Bosne i Hercegovine prema euroatlantskim integracijama jer određena rješenja koja su u njemu sadržana dovode do brojnih blokada u normalnom funkcionisanju države te bi na ovaj sporazum trebalo gledati kao na međunarodni ugovor koji je ostvario određene korisne ciljeve, ali je također postao smetnja normalnom razvoju Bosne i Hercegovine na putu da postane moderna evropska država. Duh Dejtona je bio da Bosna i Hercegovina ostvari te ciljeve te je potrebno obratiti se zemljama koje su bile članice Kontakt-grupe jer su one bile svjedoci i garant

¹⁸ Mora se istaći da je jedan dio bosanskih Srba bio protiv Karadžićeve politike i aktivno se ili stavio u odbranu Bosne i Hercegovine ili je oponirao politici Radovana Karadžića i ukazivao na suludost takve politike.

¹⁹ Ustav BiH (Aneks 4), član I stav 1.

²⁰ Ustav BiH (Aneks 4), član I stav 2.

implementacije Dejtona i onoga što se Dejtonskim sporazumom htjelo postići.

8. Zaključna razmatranja

Na kraju bih istakao da je Bosna i Hercegovina od svog nastanka do danas prošla kroz mnoge teške periode i nije nestala. Bila je nezavisna država kroz značajan period srednjeg vijeka i u jednom periodu za vrijeme Tvrtka I Kotromanića najsnažnija srednjovjekovna država na Balkanu. Osmanska država ju je okupirala 1463. godine pa je Carstvo doživjelo slom, a Bosna i Hercegovina je preživjela. Austro-Ugarska ju je okupirala 1878. godine pa je nakon Prvog svjetskog rata to carstvo prestalo postojati, a Bosna je preživjela. Obje Jugoslavije u koje je Bosna i Hercegovina bila inkorporirana su prestale postojati, a Bosna i Hercegovina je preživjela i povratila najprije svoju državnost a potom i nezavisnost, tako da se s pravom može reći da su mnoge sile slomile zube na Bosni i Hercegovini, a ona i dalje postoji i nastavlja svoju državnopravnu tradiciju nekad sa više, nekad sa manje teškoća. Takva je priroda i sudbina Bosne i Hercegovine.

Literatura i izvori

1. Bilandžić, D. (1986), *Historija Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije*, Školska knjiga, Zagreb.
2. Bilandžić, D. (1973), *Ideja i praksa društvenog razvoja Jugoslavije 1945–1973*, Komunist, Beograd.
3. Bilandžić, D. (1986), *Jugoslavija poslije Tita 1980–1985*, Globus, Zagreb.
4. Borovčanin, D. (1979), *Izgradnja bosanskohercegovačke državnosti u uslovima NOR-a*, Svjetlost, Sarajevo.
5. Ćorović, V. (2005), *Istorija Srba*, Zograf, Niš.
6. Ćorović, V. (1939), *Političke prilike u Bosni i Hercegovini*, Politika AD, Beograd.
7. Dizdarević, R. (1999), *Od smrti Tita do smrti Jugoslavije*, OKO, Sarajevo.
8. Grupa autora (1994), *Bosna i Hercegovina od najstarijih vremena do kraja Drugog svjetskog rata*, Štab komande OSRBiH, Sarajevo.
9. Grupa autora (1979), *Društveno-politički sistem SFRJ*, NIRO Radnička štampa Beograd.
10. Grupa autora (1991), *Izvori velikosrpske agresije*, Školska knjiga, Zagreb.

11. Grupa autora (1974), *Uporedni pregled republičkih i pokrajinskih ustava*, Institut za uporedno pravo, Beograd.
12. Ibrahimagić, O. (1998), *Državnopravni razvitak Bosne i Hercegovine*, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo.
13. Ibrahimagić, O. (1997), *Državnost i nezavisnost Bosne i Hercegovine*, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo.
14. Ibrahimagić, O. (2005), *Državno uređenje Bosne i Hercegovine*, autor, Sarajevo.
15. Ibrahimagić, O. (2008), *Politički sistem Bosne i Hercegovine*, autor, Sarajevo.
16. Ibrahimagić, O., S. Kurtćehajić (2002), *Politički sistem Bosne i Hercegovine*, Magistrat, Sarajevo.
17. Ibrahimagić, O. (1999), *Supremacija Bosne i Hercegovine nad entitetima*, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo.
18. Imamović, M. (1997), *Historija Bošnjaka*, Preporod, Sarajevo.
19. Imamović, M. (1997), *Pravni položaj i unutrašnji politički razvitak BiH 1878–1914*, 2. izdanje, Bosanski kulturni centar, Sarajevo.
20. Jović, B. (1996), *Poslednji dani SFRJ: izvod iz dnevnika*, 2. izdanje, Prizma, Kragujevac.
21. Kadijević, V. (1993), *Moje viđenje raspada: vojska bez države*, Politika, Beograd.
22. Klaić, N. (1994), *Srednjevjekovna Bosna*, EMINEX, Zagreb.
23. Klaić, V. (1990), *Povijest Bosne*, Svjetlost, Sarajevo.
24. Kurtćehajić, S., O. Ibrahimagić (2007), *Politički sistem Bosne i Hercegovine*, autori, Sarajevo.
25. Mesić, S. (1994), *Kako je srušena Jugoslavija*, Mislavpress, Zagreb.
26. Porfirogenet, K. (1994), *O upravljanju carstvom*, „August Cesarec“ i AGM, Zagreb.
27. Purivatra, A. (1999), *Jugoslavenska muslimanska organizacija u političkom životu Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca*, drugo izdanje, Bosanski kulturni centar, Sarajevo.
28. Purivatra, A. (1970), *Nacionalni i politički razvitak muslimana*, Svjetlost, Sarajevo.
29. Silber, L., A. Little (1996), *Smrt Jugoslavije*, „Otokar Keršovani“, Opatija.
30. Stojanović, N. (1939), *Srbija i jugoslovensko ujedinjenje*, Politika AD, Beograd.
31. Sućeska, A. (1995), *Državnopravni razvitak Bosne i Hercegovine*, Fakultet kriminalističkih nauka, Sarajevo.
32. Trnka, K. (2000), *Konstitutivnost naroda*, Vijeće kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo.
33. Ustav BiH, Aneks 4 (1996), *Dejtonski mirovni sporazum*, proširano izdanje, JP NIO „Službeni list RBiH“, Sarajevo.